

Text encarregat per a <http://www.idees.net/>

Centre d'Estudis de Temes Contemporanis
Generalitat de Catalunya

El malestar d'una petita Europa

Converses sobre la crisi de les infraestructures i altres crisis reals o imaginàries dels catalans, durant la primera dècada del segle vint-i-u.

Andreu Ulled

Expectatives desmesurades

Ricard Fernández és Director d'Habitat per Catalunya i Aragó, en ple *tsunami* immobiliari, el vaig conèixer l'estiu del 2006, a una de les moltes reunions al Departament de Política Territorial i Obres Públiques on es discutia amb el Departament de Medi Ambient i Habitatge el Pla d'Infraestructures de Catalunya que finalment ICV rebutjà. Llavors, durant aquell primer govern tripartit que era com el *Dragon-Khan*, Ricard era Secretari General del Departament de Medi Ambient i Habitatge.

Tu sempre en el lloc precís!, li dic.

Sí, estic acostumat a gestionar crisis, si és el que vols dir. Durant la recessió econòmica posterior als Jocs Olímpics del 1992 vaig treballar en el sanejament de les hisendes municipals, i abans vaig ser Secretari General de les Joventuts Comunistes de Catalunya, quan era no érem ecosocialistes!

De la crisi del comunisme a la crisi primer tripartit, passant per la crisi de les hisendes municipals, i ara Director d'Habitat per Catalunya i Aragó, en plena crisi immobiliària.

Aquestes crisis no són tan dramàtiques com semblen.
S'ha deixat de construir?, li pregunto.

Sí, ha estat una caiguda brusca. Els cicles existeixen, *todo lo que sube tiene que bajar*. I queden uns 250.000 pisos sense vendre a Catalunya, a mitjans del 2009, que segurament s'aniran quedant els bancs creditors abans que moltes empreses immobiliàries, una a una, vagin declarant-se en suspensió de pagaments, o *concurso de creditors*, com es diu ara, després de l'enfonsament de Martinsa. El preu de l'habitatge seguirà baixant, caurà més enllà del 30%, segur. Perquè les crisis immobiliàries sempre són brusques, els bens d'inversió són guanys a futur i es basen en expectatives, que es desfan d'un dia per l'altre, es desinflen de la mateixa manera que les crisis borsàries; per això, durant les grans crisis es tanca el mercat de compravenda de les borses durant uns dies perquè tothom faci bé els seus càlculs i ningú no es precipiti, i l'aterratge pugui ser més suau. Aquest és un dels papers claus de les administracions públiques i dels reguladors: tenir una visió global i a més llarg termini per tal d'esmoreir les oscil·lacions, a voltes histèriques, dels mercats: cal posar carbó a la màquina quan s'atura, i treure'n, quan anem massa ràpid. El problema és que el temps de reacció dels governs i les administracions és massa lent.

Com gestiona la crisi el govern d'Espanya?

No gaire bé, perquè no es van fer els canvis estructurals que s'havien de fer. Mentre a la resta d'Europa els ritmes de creixement econòmic eren ja moderats, o baixos, el Govern espanyol seguí pensant que Espanya reduiria els seus ritmes superiors al quatre per cent paulatinament, que es produiria un aterratge suau, i que no era necessari prendre cap mesura en el sector immobiliari, com gravar les plusvàlues ràpides, equilibrar les desgravacions per compra d'habitatge amb les de lloguer, controlar el crèdit excessiu per a la compra de sòl i d'habitatge, prioritzar la rehabilitació d'habitatge enlloc de processos de requalificació i urbanització ràpida, com els succeïts a la costa Mediterrània. La caiguda ha estat brusca, creixerà l'atur i aviat desapareixerà el superàvit públic i caurà el consum intern, inevitablement, es deprimirà l'economia.

Quin és l'origen de la crisi financera i immobiliària internacional?

Qui vulgui entendre la crisi econòmica internacional, fins i tot *la trampa de liquiditat* o com es digui, ha de rellegir John Kenneth Galbraith, *Breve Historia de la euforia financiera*. Joaquín Estefanía li dedicava una plana a *El País* (*Profecías del capitalismo*, 29 de setembre de 1991), on explicava que, des de la *tulipomania* del segle XVII a Holanda, s'han succeït episodis de crisi com aquesta, i en tots els casos es dona una increïble amnèsia respecte als seus precedents, causats per l'aparició de nous instruments financers amb aires de novedosos, basats sempre en el fenomen del apalancament (els bens que recolzen els instruments són minúsculs, i evanescents). Fa anys que era evident que la desregulació del sistema financer als Estats Units havia generat un ventall de nous instruments financers que, entre d'altres coses, van servir per amagar un producte ben curiós que ha acabat intoxicant el sistema financer mundial: les hipoteques *subprime* que es concedien a compradors poc solvents inflant el valor real dels habitatges posats en garantia. Quan aquests compradors, majoritàriament persones

humils, negres o hispanes del sud del país, no han pogut pagar les quotes de retorn dels préstecs que demanaren per comprar per sobre de les seves possibilitats, els bancs han constatat que no podien recuperar els préstecs amb els valors reals d'uns habitatges que no tenen ja compradors solvents. Això ja ho va advertir el premi Nobel Joseph Stiglitz al gener de 2006, sense que ningú li fes cas. Una de cada sis famílies hipotecades amb les *subprime* eren moroses, i això va fer caure el castell. Si comparem la bombolla espanyola amb l'americana podem constatar, tot i que les autoritats ho neguin, que les nostres subprime també existeixen però que estan més aviat en la promoció, i no –o com a mínim no encara, quan es publiqui aquesta conversa qui sap!, entre els compradors finals. A més, els promotors no venen els pisos per tres motius: la sobreoferta (potser acabarem l'any amb 900.000 pisos buits a Espanya!), l'encariment (tant dels preus com dels interessos) i, a sobre, la crisi de liquiditat generada als Estats Units.

Quines receptes proposes tu per sortir d'aquesta crisi?

Necessitem més inversió pública. Primer, en la rehabilitació d'habitatge i la remodelació de barris, especialment cascs antics i perifèries urbanes generades pel "desarrollisme" franquista, i la promoció d'habitatge social, perquè crec que és l'hora de realitzar fortes compres de sòl i construir les reserves d'habitatge social previstes al Pacte Nacional de l'Habitatge i impulsades per l'INCASOL a través de les Àrees Residencials Estratègiques (ARE), i la tercera política és la inversió pública en infraestructures, bàsica en l'impuls ja citat de la demanda a través del sector públic, i en aquest punt jo em decanto per les infraestructures sostenibles de mobilitat, de benestar social (equipaments sanitaris, educatius, socials, etc.), energètiques (parcs fotovoltaics i eòlics, desalinitzadores, centres de reutilització material i energètica dels residus, etc.) i ambientals (en especial el plans de millora dels espais naturals, que en el cas català ocupen un 30% del territori segons la delimitació establerta al 2006 a la Xarxa Natura 2000).

Què penses de les ARES, els nous barris residencials que la Secretaria de Política Territorial projecta a ciutats mitjanes i grans?

Les ARE són una bona idea, que arriba tard. Però em sembla molt bé que es vagin desenvolupant, conscients de que el mercat serà molt lent en la seva gestió, un procés que com a mitjana s'acostarà més als 5-8 anys que als 2-4 previstos, de manera que estem fent habitatge pel pròxim cicle de creixement. Ara bé, algunes ARES, les que ja tenien una majoria de propietat pública i gestions inicials, sí que podran veure la llum en els pròxims anys. El que passarà és que primer es farà la urbanització amb diners públics, per sistemes de cooperació i expropiació, després l'habitatge social i el lliure quedarà pel final, a la sortida de la crisi. D'altra banda, les qualitats de la urbanització potser no seran les esperades i no deixaran per a la ciutat tants equipaments, perquè la caiguda del preu de l'habitatge lliure no permetrà excessos en les càrregues. Pel que fa al programa de comprar pisos per llogar, crec que sols té sentit sobre habitatges venuts "a preu de saldo", per tal que permeti que les rendes de lloguer paguin la càrrega del deute.

Parlem ara del concepte d'*infraestructures sostenibles*. Perquè a ICV proposeu construir tants ferrocarrils?. Sembla que no us preocupi gaire si tindran prou demanda per justificar la seva utilitat social, i econòmica, en relació a d'altres inversions menys costoses i de menor impacte ambiental, com millorar els serveis d'autobusos interurbans

i les carreteres locals i comarcals per on passen, que tenen nivells d'accidentabilitat alts i suporten intensitats de trànsit elevades, provocant, entre altres coses, que els autobusos tinguin velocitats comercials excessivament baixes. En aquelles discussions que teníem pel Pla d'Infraestructures del 2006 m'estranyava que el Departament de Medi Ambient i Habitatge defensés que quan més ferrocarril i menys carreteres millor, sense que el cost de les inversions, o de la seva explotació i manteniment posterior, fos una prioritat.

Sí, potser entre tots hem generat una inflació de projectes ferroviaris, però recorda que aquella època, al final del primer govern tripartit, va ser especialment tumultuosa i que els esdeveniments es precipitaren, no teníem temps suficient per pensar totes les iniciatives que ens havíem compromès a dur a terme.

Com vas viure aquell Govern d'esquerres i catalanista, el que els mitjans de comunicació anomenaren Dragon-Khan?

El primer Govern d'esquerres va arribar tard, i a més vàrem haver d'ajustar els equips a dobles quotes, entre partits, i dins dels partits o les coalicions; sempre reconec que els que entràrem al primer Govern de Catalunya després dels vint-i-tres anys de governs de Jordi Pujol no érem els millors, i aquesta va ser la primera promesa que incomplíem. Vàrem arribar tard al Govern, despertant expectatives desmesurades, però amb això no vull culpar les persones que hi formàvem part, naturalment: aquestes són qüestions generacionals, cicles en la història d'un país o una ciutat que depassen la voluntat o la capacitat de cadascú, que ens arrosseguen a tots ho vulguem o no. La generació anterior, la de Jordi Pujol o Pasqual Maragall, la dels alcaldes i regidors del 79, arribà al govern més jove i amb les complicitats de molts anys de lluita antifranquista, en plena crisi econòmica i un nivell d'atur escandalós, però superada la crisi seguiren a cavall de l'onada del creixement de mitjans dels anys vuitanta, amb l'expectativa de la incorporació a Europa, i culminaren la feina el 1992, a Espanya i Catalunya. Aquella generació política no ens deixà pas, se succeí a si mateixa al llarg dels anys noranta, i aquesta és una diferència fonamental amb Madrid, on sí que es produí, per una o altra raó, un canvi generacional. I Espanya continuà creixent, Madrid es desenvolupà enormement, hi hagué un canvi de partits al govern, mentre que a Catalunya continuarem amb el mateix lideratge polític, ja molt afeblit, fins el 2004. Els últims governs de Jordi Pujol havien estat molt pitjors que els primers, i nosaltres teníem unes expectatives enormes, havíem generat una gran il·lusió, i és cert que no vàrem estar a l'alçada de les nostres promeses, de tota la il·lusió que despertàrem. Aquell era un moment clau per tal d'afrontar nous reptes: de cop i volta Catalunya havia deixat de ser 6 milions, érem més de 7 milions, gent vinguda d'arreu el món, es construïa més habitatge que mai i els joves tenien més problemes que mai per accedir a l'habitatge, Barcelona s'havia convertit en una destinació turística preferent però era una ciutat envellida, els ajuntaments tenien dèficits estructurals de finançament escandalosos, encara que els ingressos derivats del boom immobiliari ho dissimulaven, i mentrestant, amb tanta feina per fer, nosaltres ens embolicàrem sense massa claredat d'idees primer ja en els debats sobre el túnel de Bracons, i després en la definició del nou Estatut, quèiem constantment en conflictes interns i discussions bizantines que varen acabar en eleccions anticipades.

I tot i així, encara substituint Pasqual Maragall, els mateixos partits varen treure un bon resultat electoral i ara encara segueixen governant.

Sí, l'alternativa va semblar molt pitjor encara als electors!, riu Ricard.

Cóm veus ara el futur polític?

La crisi farà que el programa d'ICV tingui encara més sentit, però, paradoxalment, l'experiència ens indica que qui més lluita contra la pobresa i per la solidaritat és sovint qui menys ressò troba precisament entre els més afectats, sobretot en una societat cada dia més competitiva i insolidària i en la qual els homes i dones més humils no es reconeixen com a tals ni individualment ni, sobretot, col·lectivament. Des de la crisi de 1982, les nostres expectatives electorals s'han vist defraudades. En bona part hem perdut els nostres millors "graners" de vot. Tenim dificultats als barris més pobres. La realitat, gens satisfactòria, és que a les darreres eleccions generals la mitjana d'ICV-EUiA a les 36 poblacions de l'àrea metropolitana de Barcelona ha estat del 5,9% i que a molts barris perifèrics hem quedat per sota del 5%. A principis dels anys noranta el PSUC es reconvertí de l'eurocomunisme a l'ecosocialisme, fa ja quinze anys, però no és tan fàcil passar pàgina, a vegades em sembla rar militar a un partit en el que hi ha menys obrers que a d'altres partits! El vot d'Iniciativa és baix al barris metropolitans, i en canvi important a la Vila Olímpica, paradís *New Age*, enclavament cosmopolita. Necessitem poden atraure més talent a la política: menys càrrecs i més ben tractats, en tots sentits. Però vivim un descrèdit de tot allò públic, la política és excessivament verbalista, gens atractiva. Patim un síndrome obsessiu-compulsiu pel consens i per la centralitat, sentim aversió a l'exposició del dissens, al risc, al futur.

I el futur de Catalunya?

Des de la crisi dels 70, successives generacions de joves han anat comprovant que el relat de vida dels seus pares o avis no pot complir-se en ells. Aquest és element clau. Avui ja no hi ha un futur assegurat per qui estudia, ni un treball estable, ben remunerat i coherent amb els estudis cursats per qui entra al mercat laboral. El futur està més obert que mai, i vivim atabalats per informacions excessives. Però si aquesta crisi del concepte de futur és certa per tothom, encara es palesa més als barris perifèrics, on es combinen fenòmens de marginalitat amb una escassa presència d'emprenedors econòmics i llocs de treball de qualitat. Ara, amb l'inici de la crisi econòmica, les taxes d'atur juvenil augmentaran i poden tornar a ser altíssimes en aquests barris, creixeran els conflictes socials, potser amb els immigrants més recents i els seus fills. Aquesta realitat també s'expressa, feliçment de forma creativa, a través de manifestacions culturals. No ens ha d'estranyar que avui els joves dels barris se sentin lluny de les institucions, dels partits, de les associacions veïnals i dels sindicats, d'altres formes d'associacionisme i fins i tot de sentiments de pertinença, entre els quals els nacionals de Catalunya. Tot això és el que més em preocupa, les implicacions socials de la crisi, els conflictes que poden sorgir als barris perifèrics on s'acumula l'emigració.

Tu coneixes bé aquests barris.

Jo sóc fill d'immigrants, conec bé els barris del que s'anomenà un dia *Cinturón Rojo*: Sant Roc, a Badalona, Santa Coloma, on treballà, i Ciutat Badia, on vaig viure. Vaig fer-me militant del PSUC, vaig estudiar economia, vaig treballar a ajuntaments i a empreses privades, i només durant els primers tres anys del Govern tripartit vaig tenir càrrecs polítics, tot i que sempre he fet el que es diu *vida de partit*. La meua dona és coordinadora del grup parlamentari d'ICV-EUiA. La feina a *la privada*, tot i la crisi immobiliària, no em costa més maldecaps que *la pública*. Treballant deu hores o més al

dia tinc temps fins i tot d'anar al gimnàs cada dia, a tres quarts de set, i d'estar disponible per si les meves filles, ja adolescents, em necessiten. Ara he perdut dotze quilos de pes, encara que potser no ho notis. Menjo amanides i peix, res de carn ni de pa, ni cafè, com em recomanà la meva dietista, i cada dia corro, faig bicicleta al gimnàs, i futbol diumenges al matí, per generar una mica d'endomorfines. Procuro viure equilibradament, sense excessives pujades i baixades. El meu sou actual és bastant més gran del que cobrava com a Secretari General del Departament de Medi Ambient, i llavors encara havia de passar el 10% al partit, com tota la resta d'alts càrrecs!

Aviat et faràs budista, li dic, o golfista.

Budista, millor.

Diguem, qui són els poderosos dels que parleu a ICV?

A Catalunya, tot i la nostra imatge industrial, l'estructura del poder econòmic està sobretot en els sectors serveis, molt lligats a entitats financeres, especialment el grup de La Caixa (Agbar, GasNatural, Abertis...), l'energia, la telefonia, el gas, etc. El denominador comú és que depenen en bona part de contractes, concessions i tarifes públiques, de manera que es preocupen de tenir una gran influència en la política, per suposat. I, naturalment, hi afegim el sector immobiliari i el de la construcció i alguns grans grups industrials: química, automoció, sector agroalimentari, etc. Com Secretari General de Medi Ambient vaig fer un *màster* en patiment de pressions llobbistes i mediàtiques!

Molts es queixaven que manàveu massa, que paralitzant les infraestructures amb tràmits ambientals interminables el que fèieu era, més que millorar les infraestructures o el medi ambient, posar pals a la roda del desenvolupament econòmic de Catalunya.

Es clar, riu, què vols que pensin?